

LE JOURNAL BIELORUSSIEN
„LA PATRIE”DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG
„DAS VATERLAND“ВОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-
ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКИ

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „ВАЦКАУШЧИНА“ („VATERLAND“)

Herausgeber: Wladimir BORTNIK

Postadresse: Die Weissruthenische Zeitung „Вацкаушчына“ („Das Vaterland“),

(13) München 19, Schleissfach 69.

Druck: „LOGOS“, Buchdruckerei u. Verl., G.m.b.H., München 8, Rosenheimer Str. 46a
Цена паза Нямеччыны: ЗША — 20 цэнтаў, Канада — 20 ц., Ангельшчына — 1 шылінг, Францыя — 20 фр., Вэльз — 5 фр., Аўстралія — 1 шылінг, Аргентына — 2 пэзо. У іншых краінах раўнавартасць 15 ам. цэнтаў. Цана лётніцкай поштай у заліжанскіх краінах — 30 ам. цэнтаў. — Падвойныя нумары каштуюць падвойна.Банковое коно: Zeitung „Вацкаушчына“,
Konto Nr. 357-125, Bay. Hypotheken- u. Wechselbank, München.

ГАЗЕТА ВЫХОДІЦЬ РАЗ У ТЫДЕНЬ — ЦАНА 50 Н. ФЭН.

№ 25-26 (307-308)

Нядзеля, 24 чэрвень 1956 г.

THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER
“THE FATHERLAND,”

ГОД ВЫДАННЯ 10

Купала непаўторны

ДА ЧАТЫРНАЦАТАЙ ГАДАВІНЫ СЪМЕРЦІ ЯНКІ КУПАЛЫ

«Ні адно на съвеце адраджэнне, што адзіны выхад — гэта поўная нацыянальная свабода. Яшчэ перад Першай Сусветнай Вайной, Купала пісаў:

«Людзі чужві! Хтось калясь злыча.

Вашу нам шкоду:
Зыліча праступкі... к суду пакліча
Крыўда народу».

«Чужві»

Бальшавік быў для Купалы гэткім-ж чужвім. Эта як нельга лепш паказана ў артыкуле «Янка Купала й

бальшавізм». Таму на лічым патрэбным над гэтым затрымоўваца.

Калі мы цяпер з пэўнасцю глядзім у будучыні, на глядзічы на страшнае панізволенне нашага краю расейскім бальшавізмам, дык мы шмат у гэтым заўдзячаем Купале. Цяпер ужо ў нас няма сумлеву, што Беларусы

«Славёй забранай старане,
Уз्�нясусь пасад на кургане

На панаванне недаслажне».

У вольнай Бацькаўшчыне, могуць прысьці волаты мастацкага слова, большыя за Купалу. Але Купала-трыбуны, Купала-прапор, Купала-волат на цыянальнае думкі — непаўторны.

Ул. Неманович

ЯНКА КУПАЛА

РОДНАЕ СЛОВА

Пад навалай крыўдаў многія сталецы
Мы няслі пакорна лямку бесправьецьца.
Мы няслі — ўсё ныла, гінула памалу,
Аж на нашай наша бацькаўшчына стала.

Не для нас сасонкі нашы зашумелі,
Не для нас пасевы нашы зарунелі;
Адно ты нам, слова, асталося верным,
Каб вясыці з упадку к радасцям бязъмерным.

*

Каб вясыці нас, як мы век свайго сумлення
Не заклеймавалі помстай, зынштажэннем,—
Мы калі ўміралі, то ішлі на муку
Для чужой карысці, пад чужой прынукай.

Сеючы-ж і дома, і за домам косьці —
Дзе нас гналі нашы леташнія госьці, —
Як у пушчы цёмнай, збліліся з дарогі
І здарма чакалі ад людзей падмогі...

*

Усё спаганяць людзі, покі нач шалее,
Вырвуть веру ў ішчасце, веру і надзею,
Ды таго на вырвуть, што напела маци
Ночкай над калыскай роднаму дзіцяці.

Ой, на вырваш з сэрца цябе, наша слова!
Ой, на ўзяці ніякім сковам ды аковам,
Як бяруць матулю у малой дзяціні,
Як бяруць у бацькі апошнія сына!

Янка Купала і бальшавізм

Казённыя савецкі «літаратуравед» В. Барысенка свой уступны артыкул да выдадзенага ў 1952—1954 гг. у Менску часыцтвонага «Збору твораў» Купалы зачынілі наступнымі словамі:

«Багатая і рознастайная літаратурная спадчына Янкі Купалы зьяўліенца войскай ідэйнай зброяй у барацьбе за камунізм. Творы народнага паэтычнага виходу з наўгародскіх людзей у духу савецкага патрэбы, близкім якім адданасці сацыялістычнай радзіме».

Каб дайсці да такіх «рэвэляцыйных» адкрыцціц, савецкая літаратурная практика ў БССР мусіла на працягу доўгіх год праводзіць ведамую ёй адной апрацоўку грубога хвальшавання ўсей літаратурнай спадчыны Купалы. Этае хвальшаванне было дасягнутае пры помачы наступных мэтадаў, шырака тарнаваных у БССР на толькі ў дачыненіи да Купалы: I. над ўсёй творчасцю Купалы была праведзеная старанная «чыстка», у выніку якой да выдання пасыялаўленых твораў Купалы на была ўцягнутая вялікая колькасць ягоных твораў, якіх і ў літаратурных працах аб Купале паступова перасталі ўспамінаць, а ў успомненым шасыцтвонага «Збору твораў» апушчана аж каля 150 большых і меншых твораў паэты;

2. тыя творы, якія сяняня яшчэ перавыдаюцца, тэндэнцыйна інтерпретуюцца савецкай літаратурнай крытыкай у патрэбном ўзору;

3. перыяд вымушанай саветызацыі паэты пасля 1930 г., на глядзічы на парадаўчую мізэрную колькасць і мастацкую ўбогасць напісаных ім твораў, гэтая ж крытыка асвялялася, як перыяд найбуйнейшага росквіту паэтычнага таленту Купалы.

У запрадаўніці-ж Купала на працягу ўсёй савецкага перыяду быў глыбокім беларускім патрыётам і наважаным антыбальшавіком. Да мамэнту ўэмпічнага бальшавіцкага тэрору і масавага нічэння беларускіх нацыянальных цэннасцяў і ўсіх прайаваў беларускага нацыянальнага жыцця, што пачалося ў 1929—1930 гадох, антыбальшавізм Купалы мог прайаўліцца ў ягонай творчасці зусім адкрыта й пасыльдоўна. Гэтую ідойную накіраванасць творчысці пастаўшы ў той час прадстаўляла ўсіх бальшавіцкага літаратурнаў крытыка. Сярод многіх іншых, аб Купале гэтага

часу бальшавіцкі крытык Л. Бэндэ ў 1931 годзе пісаў:

«У першыя гады мірнага будаўніцтва Купала, асьлеплены буржуазным нацыянальным, усё яшчэ актыўна супрацьстаяўліце ў сваіх творчасці прапагандыстскай дыктатуры. Найблізішы характэрны і буйны творам гэтага часу бальшавіцкімі на пасыялаўленіях твораў «Путішыны» 1922 г., а таксама вершаваны твор «Перад будучыні»...

«Путішыны», «Перад будучыні» і іншыя творы Купалы зьяўліліся нацыянальныстайчай рэакцыяй на пралетарскую дыктуaturu ў умовах перахаду да мірнага будаўніцтва, калі надзеі буржуазных і дробна-буржуазных нацыянальныстайчых элемэнтаў на рэстайлізацию БНР узброчнымі шляхамі былі перавернутыя фактам перамогі рабочае клясы!»

Падобных высказываний савецкая крытыкі аб Купалавай творчасці зь перад 1929—30 гадоў можна прывесці вялікую колькасць. Дзяля гэтага тут няма патрэбы задзержывацца над гэтым перыядам і даводзіць антыбальшавіцкую творчасць Купалы, бо гэта пачынердзілі ў паказалі самі савецкія дзеяньні.

Затое такія довады патрэбныя, калі ходзіць аб Купалаву творчасці пасля 1930 году, бо цяпер безаглядным бальшавіцкімі тэрорам было здушанае ўсякае свободнае высказыванье беларускіх паэтаў, калі яно не адказвало на ста працягнулае бальшавіцкаму афіцыяльному курсу. Нельга было ўжо пісаць і між радкоў, бо прыстаўлены да літаратуры агенты ГПУ-НКВД пад няяніным шыльдам «пралетарскіх літаратурных крытыкаў» старанна дашуквали ў кожным пасынку наўгародскіх паэтычных твораў, якіх і ў літаратурных працах аб Купале паступова перасталі ўспамінаць, а ў навінным выражэнні паэты, у кожным паэтычным сымболі ці навет няяніным намёку нацыянальныстайчых контррэвалюцыйных выступленняў.

*

У 1930 г. Купалу арыштаваюць. У турме самагубнымі гарячкі прабле ёй пасылька канец сваім духовым мукам і запратэставаць супраць гвалту над ім і беларускім народам. Адратаванага і вылечанага Купалу бальшавікі пастаноўляюць выкарыстаць для сваіх паэтычных мэт. Пад настойлівымі піскамі і просьбай маральнага тэрору вымушваюцца да Купаль панігрычных радкі. Доўгі час не забываюць яшчэ дакананых Купалам грахой ды вытычкай іх пры кожнай нагодзе, паэту паступова рэгабілітуюць. У 1939 г. Прэзыдыйнам Вярховнага Савету СССР узнагародзіў Купалу орденам Леніна, а ў 1941 г. за зборнік вершаў «Ад сэрца» ён атрымаў Сталінскую прэмію.

«Ідэялагічнае перааджэнне» Купалы пасля 1930 г. савецкі літаратурны крытык В. Івашын выясняе наступнымі акадэмічнасцямі:

«Пад уздзеніннем ідэй камуністичнай партыі і савецкай запрадаўніцтвы Купала перамог ідэйны хістаны і цвёрда стаў на шлях нахтнёвага песьняра савецкай эпохі».

Кім быў у душы свайгі Купала пасля 1930 г. і якія быў ягоні запрадаўніцкі дачыненія да камунізму, адказаць і цяпер ня можа. Адна ўжо толькі аналіза напісаных у гэтым часе твораў дае ўсе падставы зрабіць больш чымся праудападобныя прыпушчэнні, што ўсё напісаное ў гэтым часе зьяўляецца няшчырым, як адчэпная дань бальшавіцкаму рэжыму, вымушшаная на Купале маральнім тэрорам.

Перш за ўсё цяперашняя творчасць Купалы ёсьць мізэрная колькасна, убогая і бязвартасная з боку мастицкага рэжыму.

(Заканчэнне на 2-ой бачыне)

ЯНКА КУПАЛА

РОДНАЕ СЛОВА

Ты зжылося з намі, бацькаўская слоўца,
Як-бы корань з дрэвам, як-бы з небам сонца;
Дзеліш з намі вечна ўсё, што з намі ходзе
У благой і добрай мачысе-прыгодзе.

І мы самі нават мо' не спазнавалі,
Як у думках нашых цябе гадавалі,
Як цябе хавалі ў шчасці і няшчасці
Ад напраснай злосыці, ад людзкой напасыці.

*

Ты ў жыцці вяло нас з хвалай і няхвалай;
Быў час — сваё права чужым дыктавала;
І цяпер хто зводка над табой сымеца,

Гэта або вечер, што ў платох трасеца,
Або той сымеца, хто наў ніколі
Чалавечых думак, чалавечай долі, —
Хто ў грудзёх гаду злосна, няпрытворна
Замест сэрца — камень, mest душы — дым чорны

*

Як жыло ты з намі — будзеш вечна жыці,
Грамадой мільёнаў зь съветам гаманіці...
З попелу мінуўшых дзён сляпых, крывавых
Весела узойдзе рунь съвятлайшай славы.

І радзімі словам рукой мазалістай
Беларус упіша на старонцы чыстай
Кнігі ўсіх народаў важне, ў няпрыムусе
Сумні аповесць роднай Беларусі.

*

Янка Купала і бальшавізм

(Заканчэньне з 1-ай бачыны)

Асабліва вершы, прысьвечаныя розным канкрэтным падзеям савецкага жыцця, пісаныя паэтам нядбала, звязліоцца на толькі пазблёўленыя харктэрнай для Купалы пачуцьцёвай насычанасці, бязвобразнымі й наогул прымітыўнымі, але маюць і паважную тэхнічную заганы, чужкую Купалу ў ягонай творчасці: рашнейшай.

У 1933 г. Купала піша паэму «Над ракой Арэс», у якой намагаеца адмаліваць сацыялістичную ржансітрукцію беларуское вёскі. Сучасная напісаныню гэтага твору ў сяняшнім савецкім літаратурнаему крытыку не знаходзіцца словаў для паҳвалы паэмы, як «першага буйнага твору беларуское пазії, у якім дадзенае такое цыфровое і ў той-же час гісторычна канкрэтнае адбіцце змаганьня радавых савецкіх людзей за пабудову сацыялізму»). На са-май справе, аднак, з маствацкага боку твор гэты звязліоцца настолькі ўбогім і прымітыўным, што ў ніяком выпадку ні можа раўніца навет з пачаткамі творамі паэтів перыяду «Жалейкі». Ня глядзячы на тое, што гэтыя апошнія часы былі артыстычна яшчэ не даспельмі і тэхнічна шурпатымі, аднак ужо вyzvazhalіся глыбінёй пачуцьцю, прадавацься і шчырасцю перажываньня.

Німа ніякае падставы ўважаць, што ў Купалы наступіць ціпер нацуральныя заніпад паэтычнага таленту, што ніядзка спалкавацца ў аўтараў старэйшага веку. Гэтаму пярэчыць ягоныя творы, нязвязаныя з савецкай проблематыкай. Да тыхіх твораў трэба аднесці прыгожую Купалаву пафразу народнае песьні «Лівоніка» і «Юрачка», вытрыманыя ў тоне народнае песьні вершы «Алеся» і «Лён», вершы прысьвечаныя Грушэ: «Гэнацвале» і «Грузія» ды, напасльедак, напісаную ў 1939 г. у чысьце улюбленага Купалам украінскага паэті Шэўчэнкі «Тарасава доля». У гэтых нямно-гіх творах паэтычны талент Купалы прайвіўся ў вапошні ўжко раз у поўнай сваёй сile. З нагоды верша «Лён» А. Кучар пісаў:

... верш «Лён» побач з другімі вы-
датнімі творамі савецкай літаратуры
адыграў пэўную ролю ў барабане рэза-
млюйшчынных пісменніків Заходніяй Бе-

Як Купала прыйшоў у нашу вёску

Пазнаёміца бліжэй з творчасцю Янкі Купалы давялося мне толькі ўжо за па-
году зусім нядрэнна ведалі беларускі правапіс і граматыку ды знаміліся зь
першымі асноўнымі творамі нашае літа-
ратуры. Трэба прызнацца, што толькі пазыні ўжо, з перспектывы колькіх гадоў, мы поўнісцімі аданіі свайго на-
стаўніка, былому гадуну Віленскай Беларускай Гімназіі, сп. А-ку, усе мы былі польскіх тімназістый ўжо за па-
году зусім нядрэнна ведалі беларускі правапіс і граматыку ды знаміліся зь
першымі асноўнымі творамі нашае літа-
ратуры. Трэба прызнацца, што толькі пазыні ўжо, з перспектывы колькіх гадоў, мы поўнісцімі аданіі свайго на-
стаўніка беларускіх мовы; у той-же час,
прызнаюся, мы яго проста баяліся. I
дзеля того, пры агульнім упадку школъ-
нае дысцыпліны ў той час, беларуская мова была адзінным прадметам, які да-
водзілася рыхтаваць пазблрднаму, ці
інакі «каваць», як тады называлася, і на лексікі якое чалавек сядзеў, як мыш
пад мятою. Даречы адземіць, што на-
вет дзеци расейскіх урадоўшай, што пры-
ехалі з РСФСР, пасыла некаторага часу
ўмлі чытаць, пісані і гутарыць пабела-
руску; у іхнія гутарыцы, заставаўся,
зразумела, расейскі акцэнт, што выклі-
каў кіслую ўсмешку нашага настаўні-
ка.

Тады й давялося чытаць Купалу. Але, гэта ніяна Купала: хрыстаматыя па-
чыналася тады пісімом беларускага на-
роду, да Сталіна.

I вось восень 1941 году, нямецкая аку-
пація. Прамінулі першыя месяцы ідэ-
яльнае свабоды, калі на было абласлют-
на ніякае ўлады й кожны спакойнай ю-
сьліна з'яўляўся сваімі справамі, не
праймаючыся абсалютна нічым. Праўда,
і ціпер, хоць ужо пачынае адчывацца новая акупація (колькі, хутчэй вышад-
ковых, расстрэлаў камуністів), усё-ж
вёска дыхае свабодна, з палёткай. Ня-
ма ніякіх ні «пляніяў», ні «паставак».

Бечары дайгі, ўмінья, манатонныя. Мужчыны зьбіраюцца ў чыбісці хаде, расказваюць мінулае, угладаюць буду-
чое. Найблішы да гаварэння мае заў-
ды Р., былы грамадавец, які калісці
адседзеўшы за сваю дзеянісць уполь-
скай турме, аж да гэтага часу быў такім
піхім, быццам-бы яго ў зусім ні было.

Ня склішу, калі скажу, што пад уп-

лем гэтых зборак уся вёска, хоць і
му ў перажываніі вялікія духовыя мукі,
могуць сьветчыць і акалічнасці ягонай
жыцці перадчаснай съмерці 28 чэрвеня
1942 г. калі паэту споўнілася толькі 60
год. Паводле вестак, якія ўдалося па-
съяла апошнія вайны беларускім эми-
грантам на Захадзе атрымаваць з Савец-
кага Саюзу, Купала пакончыў самагуб-
ствам.

*

Гэтак, спосабам бясцерміннага тарні-
вання грубоі тэнденцыйнасці, уся-
ка роду націялівіння, перакручванін-
г і галаслоўнасці ў інтэрпрэтацыі савец-
кай літаратурнай крытыкай усяго твор-
чага прадсэу Купалы да старанага
выкасування ў ягонай літаратурнай
спадчыні твораў, што гэты інтэрпрэта-
цыйні маглі-б пярэчыць, бальшавікі сін-
іні прадстаўліоў Купалу зусім ні тым,
кім ён быў у запблрдннасці.

Для беларускага народу Купала, ад-
нак, астаяўся найвялікім беларускім
паэтам, заснавальнікам і найвыдатней-
шым прадстаўніком навачаснай беларус-
кай літаратуры, прарокам беларус-
кага нацыялінага адраджэння і ду-
ховым прададыктом беларускага народу.
Такім ён астанеца і для нашых буду-
чых пакаленій. Тысяч вымушаныя
радкі ў пахвалу савецкага амвінарод-
нага рэжыму павінны намі разглядацца
вылуччы, як ведамыя «прызнаны» на
«каніні» розных «вортага народу» на
савецкіх паказовых праісках. Таму гэты
гэтыя хваласці не звязліоцца аргі-
нальнымі словамі Купалы і яны каліс-
ці будуть выкінутыя, як чужыя баляст,
з літаратурнай спадчынай нашага най-
вялікшага паэты.

¹⁾ Л. Бэндэ. Матарыялы да нарысаў
на гісторыю беларуское літаратуры. «Ма-
ладняк», № 5, Менск, 1931, бач. 106—107.

²⁾ В. Івашин. У калектывнай працы
«Очерк Истории Белорусской Советской
Литературы», Москва, 1953, бач. 171.

³⁾ Е. Мозольков. Янка Купала. Жыць-
ні і творчыцтва, Менск, 1952, бач. 133.

⁴⁾ А. Кучар. Янка Купала ў кнігі
«Літаратурна-крытычныя артыкулы». Менск, 1953, бач. 87.

Д-р Ст. Станкевіч

Гэта ён пазыней, у часе аднае ўрачыстасці
Янкі Купалы давялося мне толькі ўжо за па-
году зусім нядрэнна ведалі беларускі
правапіс і граматыку ды знаміліся зь
першымі асноўнымі творамі нашае літа-
ратуры. Гэтаму пярэчыць ягоныя творы,
нязвязаныя з савецкай паказовых праісках. Таму гэты
гэтыя хваласці не звязліоцца аргі-
нальнымі словамі Купалы і яны каліс-
ці будуть выкінутыя, як чужыя баляст,
з літаратурнай спадчынай нашага най-
вялікшага паэты.

Аднойчы вечарам гэтыя-ж Р. прыно-
сіце міе кніжку. Што гэтыя кніжка ба-
чыла на сваім вякі — цяжка сказаць:
колер свой яна зъміняла, пачыналася
дзесьці калі бачынкі 15-ае, заканчвалася
палацовай першай бачынкі зъмісту, была
дэволі тоўстай. Гэта былы вершы
Купалы. Якое выданье, які зборнік —
я і ціпер не скажу.

Маці мая, якай зреіштай лічыла гэта
свайм правам, бо ёй прэцэдэнсы ўжо бы-
лі, загадала мне чытаць уголос. Яна
штосьці шыла, я чытаў; калі я адвараў
зорок ад кніжкі, заўважыў, як яна вы-
цірала вочы.

Ня ведаю, ад какога гэтага выйшла, ад
макі ці ад Р., але хопіць таго, што на-
заўтра вечарам у нашай хаде сядзе-
ладна грамада суседзяў. Паздароўкаў-
шыся ўз закурышы, якія пінарэлі, каб
я пачытаў ім «тую» кніжку. І калі я
пачаў гартаць бачынкі ў пошуках таго
месца, дзе спініўся ўчора, адзін перабі-
так: «Ты, брат, ужо лепши ад пачатку».

На наступны вечар грамада падвойлася
і мне, «брат», давялося ізноў чытаць ад
пачатку.

Што гэта былі за зборкі! У хаде такая
цинічна — што здавалася-б нікога ня-
ма, калі-б час-ад-часу хтосьці на ўзди-
хнуў. А часамі ў канцы якога-небудзі
вершы хтосьці запрапанаваю: «Чакай, ча-
кай, брат! Мужчыны, давайце закурым». І
покуль з'вернуць самакруткі, пачына-
еца «дыхсці»:

— Ну і піша!

— А што ты думаў — нашы ні уме-
юць?

— Адразу відаць, што не абы-хто!

— Ну і складна-ж!

— Во дзе-там! Цяпер прышлося чытаць

— А што, можа ная праўда? Ого, яна
гэта бывала!

Задымляцца самакруткі, пасінне наво-
кал, працягваюць далей.

Цераз колькі падобных вечароў макі
пачала крыўіцца на гэтыя зборкі. Пра-
клятая газа, за шмат яе патрабавалася
на адзін такі вечар. Калі мне давялося
дышляматычна напомніць ад гэтага су-
седзя, праблема была адразу разъясня-
вана.

Вечары дайгі, ўмінья, манатонныя. Мужчыны зьбіраюцца ў чыбісці хаде,
зразумела, рассейскі акцэнт, што выклі-
каў кіслую ўсмешку нашага настаўні-
ка.

Бечары дайгі, ўмінья, манатонныя. Мужчыны зьбіраюцца ў чыбісці хаде,
зразумела, рассейскі акцэнт, што выклі-
каў кіслую ўсмешку нашага настаўні-
ка.

«Савецкі апэндыцит»

Першая май сустэрча з Янкам Купалам была ў 1927 годзе, у рэдакцыі газ-
еты «Савецкая Беларусь».

Вучыўся я тады ў Менскім пэдагагіч-
ным тэхнікуме. Захапляўся пэзій, ма-
стацтвам і пачынаў пісаць вершы. Дру-
каванае слова прыносіла мне радасць. Рэдактар «Савецкай Беларусі» Кудзель-
ка (ведамы паэт Міхас Чарот) ахвот-
на прыймаў мес рукаў пісаць і казаў:

— Пойдзе ў наступны... Нішчэ-
чиш.

Запблрды, амаль што нядзелі у газ-
це зъмішчаліся мае вершы. Пачатак
майго творчага шляху натхніў мене. Я
тут-жэ ўз рэдакцыі прага разгрэтаў
свежыя нумар газэты і перш за ўсё пе-
рачыў свой твор. Такая бадай нату-
ра кожнага мамадага аўтара. І ўсё-ж,
какі на адзін і тэй-же бачыне стаяла
імя Янкі Купалы, я губляў гэту эга-
стычную тэнденцыю. Вялікія ягоны та-
лент выкликаў да сябе пашану і ня-
зывчайную цікавасць. Хацялася на
толькі чытка, але ў паблізу бачыць
самога пашты.

... бось аднаго разу здарылася.

У пакой рэдакцыі, здаецца, пя было
нікога. Сяздзелі толькі Чарот і я. Аб не-
чым гаварылі. Раптам увайшоў Купала.
Ен паздроўкаўся з рэдактарамі і мнно-
гі пасідзяўшы з пасідлікамі.

— Як мaece?

Запблrтася звычайна ў проста, як бы-
цам мы былі здаўна знаёмыя. Не па-
мітаю, што я адказаў на гэта і ab чым
ішла далей мова. Я сядзеў на крэпасці
чудзішкай, пішыткай, як чужыя баляст,
з літаратурнай спадчынай.

Пазыней, калі я працаўваў па розных
рэдакцыях і ў Доме Пісменніка, суст-
речы бы з Янкам Купалам былі даволі
частыя.

І вось

Вяртацца, але куды!

Пачатая бальшавікамі акцыя «за вяртанне на радзіму» ня выглядае, каб хутка суніцьлася. Яна стала ўжо арганічнай, хоць і маленькай, частачкай вілізарнага смагання Захаду і Усходу, канчальнае сутыкі двух волатаў, узброеных у прапагандовыя лёзунгі і вадародныя бомбы.

Для чалавека, вырванага з карэньем з роднае глебы, светъ выразна разьбіваша на дзіве часткі — Бацькаўшчыну й Чужыну. Аднаго нельга падмініць другім. Затое насталтгія бывае страшнай хваробай і для моцных натураў...

Бальшавікі ня горшыя псыхалёгі за каго-небудзь іншага. Яны ўмоюць выбываць на допытах зубы й вынішчаць цэльную народы, але яны ўмоюць таксама ўлагоды кратак чульлівыя струны людзкое душы. Асабліва, калі ў ёй чужына з бацькаўшчынай зымрыца ня мугучы. Пры ўсёй сваёй брутальнасці, жорсткасці й бяздуши, гэтая «людзі асабага складу» ўмоюць быць і лірыкамі. «Цудоўная ты, родная Беларусь! Ураджайнай палі твае, багатыя пладамі сады. А якія магутныя лясы шумяць, хаваючы ў сваёй засені сробныя струмені паўнаводных рэкай!...» — дзесяці напісаныя і распастаходжваю сядр нас рука, якая толькішто тримала наган.

Гэтая ня важна, што мы зубы зъелі на бальшавіцкай пропагандзе. Рэгулярная кропля й граніт прарабівае. Урэшце, ня важна, што мы ня думаем жыўцом у плюто лезеці. Важна ведаць запраўднасць. Важна стала мець асабістасць нутраное перакананне, што на перарадзіўся ні бальшавізм, ні ягоныя мэтады подступу і наслідка. І важна мець ня інтуїцыйнае прадчуваанне гэтага, а выводы, збудаваныя на фактах.

* * *

Бальшавікі, заклікаючы да павароту на бацькаўшчыну, хлусцяць зь першага-ж слова. Ужо сам назоў ведзенасе імі акцыі, якія і загаловак выдаванае імі ў розных мовах газэцін — «За вяртанне на радзіму» — зъяўляеца наўважлікшай маной у гэтай кампаніі, цыпнічым за-вяртаннем галавы, разлічаным на людзкую слабасць.

Факты.

Угавораваючы нас вярнуцца на Беларусь, камуністычная пропаганда, побач з хвалішымі прозывішчамі рэпартыянтаў, падробленымі здымкамі ѹ маляўнічымі, краявідамі роднага краю, падраўзана расьпісваеца аб паасонных вы-падках павароту на бацькаўшчыну ды абы усмахах жыцця й працы там. Фатадзімкі, рэпартажы, лісты й вершы — усё гэта павінна стварыцца у эмігранта ўражанне, што абы павароце на бацькаўшчыну гаворыца ў ваднолькавай меры — як тут, на Захадзе, так і там, па той бок змроочнае заслоны. Эфект съведама разлічаны. Акцыі «за вяртанне на радзіму» трэба надаць афіцыйны адкрыты характар. Вызначанай ахвяры трэба паказаць, што ня толькі яму прапануюць вярнуцца дамоў, а што

ВІЛЬНЯ ў вячорным змроку

Із збору д-ра Гопія

жою сілаю; другое, што ішло ад зямлі, — ураджонае, выссанае з матычным малаком, ўкаранелае...

Гадамі «вялікага» пералому расхістаўся Бурбонікі грунт, надламаліся ягоныя карані, а крыклівы, неданошаны чырвоны плод сацыялізму вырываў гэтыя карані, падаісякі іх, атрос зямлю і штурнуў таўкачэвіцкага селяніна-ганчара ў будні, съмірдзючыя гарадзкія кларапоўні, штурнуў так, як сам Бурбонікі штурплю, бывала, чарап'е нядобра выкручанага гарлачча.

От і перакідаюць яго зь месца на месца — з кларапоўні ў кларапоўні, перакачаюць з боку на бок, сушаць ягонае гаспадарскае сэрца. Пащчапалася сусцельнасць, а чарап'е бразгациць і ніякія не клеіцца... І дзесяці галадаюць, плачуць, і жонка пакутуе пад старым зрубам, чакае... Чатыры гады чакаюць галодныя раты кармільца.

І цяпер стаіць гэты ўцуплы, крывенкі Мікіта перад маймі вачыма. Стайць і жмурыкі. Пазірасе з закутку на белыя ад марозу краты камяніга мяшка нумар трэ, на парэзаныя кратамі маленькія сінія кавалачкі неба, чухаеца і расказвае хвораму Бараўцу чистую праўду:

— Пад Варонежкам выцірае кулаком сылёзы, каб Бараўец ня ўбачыў іх, і далей сучна вузлаватую нітку ўспамінае...

— Цяжка кривому на сівеце жыць. Прузына й Лявонка паўвалоку ўрабляць памагалі. І хлеба ѹ да хлеба мелі, і гарлачы мае на глум на юлі — капеіку да капеікі латалі...

Ды, каб ты ведаў, здаровеняк, лопнула ўсё-усенкае...

Зноў вышер сълёніе Мікіта Бурбонік, пачухаў патыліцу, што съвербам съярбела, зірнуў на сінія кавалачкі неба дай-зноў за нітку ўзімуся:

— І жарабокі пакытамі накрыўся... Праз яго, кажу табе, здаровеняк, і мучуся вось тут. Галота морою прычапілася. Жарабка, кажу ім, — галоце, значыцца, — вамі клеймавана-га, калі кляймо тое зашарыцца, цыгану прадаў заніц... А зякіраты гапавушнік (гэта ў нашым раёне было яшчэ), каб ты ведаў, і вылупіўся: «Ты, — кажу ён, — варашылаўская за-воду коняў шпінам сплаўляеш... Цыганы таго, крывула, і на сівеце ня было...» — Ён, кажу я зякірату, пад Баранавічамі пазнаў мяне, калі я паноў абозам вазіў, уцёкшы спад Жытоміру. Можа й жарабок той рэмжа па мне, і цыган той

хаваеца пад Баранавічамі?.. Дык ён мяне за гэта, здаровеняк, каб ты ведаў, кулакамі ў жывот ды да сцяны ціснусці пачаў, кажучы: «Кляймо наша нідзе ня зълезе, — знайдзем варашылаўца, а табе, кулацкая Бурбоніна, век зь дзесяцімі на бачыцца...» От як, каб ведаў, жыць нашае йдзецца... Ня-людзкі і глухі, як чалавек, гапавушнік зякіраты, каб яму камлом зямля! — уздыхаў няшчасны Мікіта.

Доўга яшчэ гаварыў з Бараўцом Мікіта Бурбонік, і ягонае апавяданье-успамін, якія здробнае нітка за вухам, усё глыбей і глыбей уядалася ў хворое сэрца маладога Цімоха Бараўца.

* * *

Вельмі ўжо вялікай няпраўда жыве на сівеце, — і ў са-мым вялікім, і ў самым маленькім... І вазамі гора таго ня вывезеш... А можа й вывезеща калі-небудзь?

О, каб заварушиўся пыл збуцьвяленых касыцей, каб пад-ніяліся паточаныя касыцедамі галовы-чарапы, каб падніяліся ды сталі тварамі да сонца жывасілам закапаныя душадамі беларускія душы!.. І каб усе яны, падайце пласцьмі на спля-мену вамі зямлю!..

Сон Знябіціча...

У кутку, на скарэлым ад крыва гнілым памосьце камэры нумар трэ, паміраў, прыкрыты лахманамі чалавек — малады беларускі настаўнік. Трымаеца руку над ягоным сэрцам, Цімох Бараўец плаќаў і прыгаварваў:

— Сыпі, дарагі Церабелец... Сыпі, пухам табе будзе нашая зямелька.

Калі-ж чалавек сканаў, — усе перахрысьціліся.

Бараўец, нічога не гаворачы, выні ўзімуся кішані некалькі шматкоў зашмұланай паперы і сказаў:

— Няхай помнікам будзе яму тое, што мне перадаў, і пачаў чытаць:

* * *

«Чалавек пакінуў усё. Узяў толькі невялікі акраец хлеба, слойкі мёду ад пчолаў свае гадоўлі і пляшку бярозавага соку, каб смагу было чым прагнаць у дарозе. Узяў і пайшоў...»

Чужыя людзі, выграбаючы дабро з хаты, знайшлі ў скрутку бяросты пісаны аркуш паперы. Пісце было чыстым, ураўнаважаным; літары — буйныя, выразныя. Глядзіць і думаеш: пісце чалавек стараючыся, нібы вякім пакідаючы словы свае душы. І палажкі-жка ўзімуся, а за аброзамі працы славутых мастакоў бацькаўшчыны: за аброзам сусцельнае фігуры

У дачынені да чужых культур

(Да праблемы беларускае незалежніцкае ідэялгіі)

У 19-м сёлетнім нумары «Б-ны» сп. адна на адну (нашае цверджанье), ня канфлікты між паасоннымі нацыямі, спробы заладжваць гэтыя канфлікты культурным спосабам на вачох цэлага свету, базумоўна, трэба ўлічваць. Трэба ўлічваць і тое, што ў гэтым міжнародным асяроддзі ды хочам знайсці спа-чуваныне ў падтрымку, выклікаць спа-гаду й здабыць абарону, але-ж гэта мы даєгем кубы хутчай і лягчэй, калі самі тэрмін, ужыты сп. Прывіскім, выкінем з нашага ўзяўкту.

Асноўным законам нашае незалежніцкае тэктывікі, настоўлівасць і пачаўціцё рэалінісці, але й гнуткасць. У працэсе адваёў нашых нацыянальных скарбай, нашых здэфармаваных чужих культур, асельціх у съведамасці нашых су-родзічай. Ён піша: «Уся чыста прыношна-да Беларусі расейская культура мела сваё мэтаю беларускую съмерці...»

Сп. Прывіскі закралуў іншую, больш важную праблему, а пайменна: дачыненіні нас, якіх носьбітую ідэялгію незалежнае Беларусі, да расейскай польскай культуры, асельціх у съведамасці нашых су-родзічай. Ён піша: «Уся чыста прыношна-да Беларусі расейская культура мела сваё мэтаю беларускую съмерці...»

Сп. Прывіскі закралуў іншую, больш важную праблему, а пайменна: дачыненіні нас, якіх носьбітую ідэялгію незалежнае Беларусі, да расейскай польскай культуры, асельціх у съведамасці нашых су-родзічай. Ён піша: «Уся чыста прыношна-да Беларусі расейская культура мела сваё мэтаю беларускую съмерці...»

Сп. Прывіскі закралуў іншую, больш важную праблему, а пайменна: дачыненіні нас, якіх носьбітую ідэялгію незалежнае Беларусі, да расейскай польскай культуры, асельціх у съведамасці нашых су-родзічай. Ён піша: «Уся чыста прыношна-да Беларусі расейская культура мела сваё мэтаю беларускую съмерці...»

Сп. Прывіскі закралуў іншую, больш важную праблему, а пайменна: дачыненіні нас, якіх носьбітую ідэялгію незалежнае Беларусі, да расейскай польскай культуры, асельціх у съведамасці нашых су-родзічай. Ён піша: «Уся чыста прыношна-да Беларусі расейская культура мела сваё мэтаю беларускую съмерці...»

Сп. Прывіскі закралуў іншую, больш важную праблему, а пайменна: дачыненіні нас, якіх носьбітую ідэялгію незалежнае Беларусі, да расейскай польскай культуры, асельціх у съведамасці нашых су-родзічай. Ён піша: «Уся чыста прыношна-да Беларусі расейская культура мела сваё мэтаю беларускую съмерці...»

Сп. Прывіскі закралуў іншую, больш важную праблему, а пайменна: дачыненіні нас, якіх носьбітую ідэялгію незалежнае Беларусі, да расейскай польскай культуры, асельціх у съведамасці нашых су-родзічай. Ён піша: «Уся чыста прыношна-да Беларусі расейская культура мела сваё мэтаю беларускую съмерці...»

Сп. Прывіскі закралуў іншую, больш важную праблему, а пайменна: дачыненіні нас, якіх носьбітую ідэялгію незалежнае Беларусі, да расейскай польскай культуры, асельціх у съведамасці нашых су-родзічай. Ён піша: «Уся чыста прыношна-да Беларусі расейская культура мела сваё мэтаю беларускую съмерці...»

Сп. Прывіскі закралуў іншую, больш важную праблему, а пайменна: дачыненіні нас, якіх носьбітую ідэялгію незалежнае Беларусі, да расейскай польскай культуры, асельціх у съведамасці нашых су-родзічай. Ён піша: «Уся чыста прыношна-да Беларусі расейская культура мела сваё мэтаю беларускую съмерці...»

Сп. Прывіскі закралуў іншую, больш важную праблему, а пайменна: дачыненіні нас, якіх носьбітую ідэялгію незалежнае Беларусі, да расейскай польскай культуры, асельціх у съведамасці нашых су-родзічай. Ён піша: «Уся чыста прыношна-да Беларусі расейская культура мела сваё мэтаю беларускую съмерці...»

Сп. Прывіскі закралуў іншую, больш важную праблему, а пайменна: дачыненіні нас, якіх носьбітую ідэялгію незалежнае Беларусі, да расейскай польскай культуры, асельціх у съведамасці нашых су-родзічай. Ён піша: «Уся чыста прыношна-да Беларусі расейская культура мела сваё мэтаю беларускую съмерці...»

Сп. Прывіскі закралуў іншую, больш важную праблему, а пайменна: дачыненіні нас, якіх носьбітую ідэялгію незалежнае Беларусі, да расейскай польскай культуры, асельціх

Вельмі Наважаны Спадар Рэдактар!

З нагоды маіх 50-х угодкаў нараджэння і 25-х угодкаў сівятаўскага высьвічэння шматлікіх беларускіх дзеячы і шматлікіх кіраўнікі беларускіх згуртаваньняў, студэнці і іншых, з Эўропы, Амерыкі й Аўстраліі, прыслалі мне свае пажаданні. Яны выказаў ў іх вельмі прыхільную асцену беларускую справы ў Лівоніе, з якой яны мене надта лёгка атасесамліваюць, несправядліва прыпіваюць мене ўсе заслугі.

Я хачеў-бы звязацца асабіста з усімі гэтымі сібрамі ды з тымі, каго яны рэзэрвіруюць, каб выказаць ім глыбокую ўдзячнасць за іхннюю сымпатию, іхнью ўвагу і — як некаторыя з іх мене запоўнілі — іхнія малітвы. Я хачеў-бы тахсама паясьніць усім ім дакладнае значэнне яўжанскае лівонскага спраправы, якія не пашкадавалі пахаль, бо гэта для мене адзіная нагода аддаць спраправядлівасць тым добрачынкам, што зрабілі магчымай гэту справу, а так-жэ — майм беларускім студэнтам, якія не разам зы мойн рэзлізавалі.

Прашу Вас, Спадар Рэдактар, даць мене ў Вашай паважанай газеце месца і магчымасць — дзялкуючы ейнаму шырокаму распаўсюджанню — дасцінчын усіх маіх прыхільнікаў і сіброву па цэльным сівеце.

Згэры дзяляю за гэтую дапамогу і запэўніваю Вас у маёй шчырай адданасці ѹ пашане.

а. Роберт

*

Дарагія сібры Беларусы!

Бадай усе вы запэўнівалі мене, што працу беларускую прэзы ўжо даўно ведаеце абы тым, што ребіца ў Лівоніе для беларускіх студэнтаў, і вы мне папісалі, як вы іншыя нашу працу. Я дзэлую вам ад шчырара серца за зашыю добрачынніць і сымпатію. Еднак я запраўды баюся, што вашы інфармацыі няпобуні. Ці вы дазволіце мене, навочнаму сівекту, пагаварыць з вами кірку на гэтую тэму? Ні дзеля таго, каб вам расказаць усю гісторыю, але прынамсі каб вам сказаць із дакладнасцю пра той ідэял, які прывёў нас сюды, і з якога наша справа бярэ сваё адзінства.

Першы за ўсіх я мушу падкрэсліць, што я на браў юнікага ўдзела ні ў ініцыятыве паклікаць у Лівоніе першых беларускіх студэнтаў у 1948 годзе, ні ў пачатковых і галоўных пастаноўках, што дала магчымасць заснаваць і развіваць справу ў іхнію карысць.

Першыя беларускія студэнты, якія прыехалі ў Эўропу на працу лета 1948 году, прыбылі з Марбургскага ўніверсітэту з Захоўнай Нямеччыны. Яны ні мелі ніякіх ахвотаў пакідаць ні гэты ўніверсітэт ні Нямеччыну. Яны пакінулі іх, бо новыя матарыяльныя ўмовы, створаныя нямецкай грашоўскай реформай 1948 году, не дазволілі им толькі застацца.

Асуджаныя на гэтую эміграцыю, яны пішчэлі зілі аб усім Яго Экспланенцы. Прэзыдэнт Абрамчык, які адрэзужаў злускі развязкі. Іні пачаў

Адкрыты ліст да маіх беларускіх сіброву

рабіць заходы ў Парыжу: нікага выніку! Тое самае зрабіў ён у швайцарскіх ўніверсітэтах — ізоў нікага выніку! Тады, на параду Яго Экспланенцы Монсінъера Слосканса, ён звырнуўся да Яго Экспланенцы Монсінъера Г. ван Уенберга, Рэктара Лівоніскага Універсітэту. Заскочаны гэтым нечаканым дзяржашам, Рэктар аднано сустроў з найвялікшай добрачылівасцю просьбу: «Нам не месцы пазбяці зрабіць ўсё, што будзе ў ягоных сілах, каб дапамагчы беларускім студэнтам уладзіць сілубі ў Лівоніе.

Лівоніскі ўніверсітэт — адзін спаміж буйнейшых ўніверсітэтаў, адкрываў ужо свае дзяржавы: нам па паглядах Яго Эмінэнцы: гэта быў маналёт, до ні др. Б. Рагуля ні я не адкрыў бадай і роту на працу ўсе гонае аудыенцы. Вось ейна разом: «Ужо пары, каб гэтыя студэнты, якія жылі гадамі ў лігерах ды бараках веяннапалонных, уцекачоў і работнікаў, — забыліся аб гэтых трагічных аbstавінах і асяроддзі. Паспрабуйце стварыць ім Дом, якога хоча Яго Эмінэнцы, і які быў-бы для іх — выключна для іх — дзе-б яны змагі жыць, як жывуць, звичай, у Бельгіі студэнты ў малады інтелектуалісты».

Признаюся, што дасюль, дзеля нястаныя патрэбных матарыяльных сірдкаў, я и злог ажыцьцявіць гэтага пляну з усім дакладнасцю, абы якай і мэрай, аднак я зрабіў ўсё магчымае, каб яго здзейсніць, і колькі разоў мае студэнты і тыя, што паканчалі студы, паўратылі мне, што наш Дом запраўды стаўся кутком Беларусі і што яны яго любяць. Ужо набралася цэлая група асобаў, якія паканчалі студы ў выехали з Лівонію некалькі год таму, аднак і дасюль яны захавалі за сабой легальнае месца жыцьства ў Бельгіі, у Лівоніе — 19 Place Ноооч — у гэтым Доме Кардынала Тысэрана; яны яшчэ ўсё маюць тут свае рэчы, аж да майго пакою ўключна. Пакуль яны канчальна ўладзіцца ізноў на бацькаўшчыне, яны будуть мець тут кавалячак яе, адкуль ніколі я будуць мець прычыну ўцякаць.

Усё, што мы зрабілі ў Лівоніе, мы рабілі разам, пры вельмі ахвярным супрацоўніцтве дра Б. Рагуля і ўсіх студэнтаў, бяз розніцы на веравызначаныя палітычныя пагляды, але з адзінім і агульным жаданнем служыць будучыні беларускага народу.

Признаюся, што ў момант, калі Яго Экспланенцы Монсінъер Б. Слосканс даверыў мене гэтым заданнем — для мене было ўсё новым, што датычыла Беларус, сінагогу народу, гісторыю, мовы і культуры. Аднак я меў некаторыя прынцыпы, што заставалася толькі дацасаваць. Перад тым, я палюбіць Беларус, я палюбіць сваіх студэнтаў, і толькі праз іх, іхнімі вачымі, я бачыў беларускія праблемы, іхны народ, ягоную гісторыю, ягону цяперашні пакути да цяжкасці ягона будучыні. Я кіраваўся залускі ўсіх іхніх імкненіемі, і гэта зь іхнай згодай і супрацоўніцтвам

мы задумалі ўзведзіць іль ўсё, што было тут задумана ў здзейснена.

Я поўнасцю разумею, што таму, што ўзделычай асабістай ўва ўсёй гэтай працы, або таму, што навет ніколі я быў у Лівоніе, матчыма будзе цікава зразумець атмасферу Лівонію. Я таксама поўнасцю разумею, што ці адзін Беларус адносіцца зь недаверам або наўсет, будучы дрэна пайнірамаваным, крытыкуе Лівонію. Усім ім я хачеў-бы адказаць — матчыма, супраць усялякіх прападобнасцей і вышы за тое, што яны могуць паверыць — што нашая справа не хавае ў сабе нічога і нічога ні мае хаваць. Мы ні рабім ніякія сакроты, якія жылі гадамі ў лігерах ды бараках веяннапалонных, уцекачоў і работнікаў, — забыліся аб гэтых трагічных аbstавінах і асяроддзі. Паспрабуйце стварыць ім Дом, якога хоча Яго Эмінэнцы, і які быў-бы для іх — выключна для іх — дзе-б яны змагі жыць, як жывуць, звичай, у Бельгіі студэнты ў малады інтелектуалісты».

Палітычныя прынцыпі: Мне некалькі

разсю рабілі закід, што я заходжуся пад

упльявам беларускай палітычнае партыі.

Я ніколі аднак не падыходзіў да спра

ваў з гэледзічча беларуское нутране

палітыкі, дзе я заўсёды поўнасцю ўша

поўнасцю палітычны ідэял ў прыналеж

насцю кожнага з маіх студэнтаў. Я за

ўсёй ацінваў сваіх беларускіх сіброву

і супрацоўнікаў паводля ступені адна

насцю, самахвирнасці ды ідэалізму,

якія я заходзіў у іх. Я не баюся адкры

та выказаць тут ўсё захапленыне, якое

я адчуваю да Яго Экспланенцы. Прэзыдэнт Абрамчык за ягону самахвирнасцю і глыбокі палітычны сэнс. Я не забудуся

ніколі таго, што заўдзячывацца ягоным

захадам на запачатканыя нашае спра

вы, і я пастараюся, каб ніводзі студэнт

які скарыстае з гэтага, аб гэтым не ве

даў і гэтага не забыць. Але я гатовы

захапляцца ѹшанаваннем кожнага, хто

дасць міні таіх дзядзінскіх аўтакам

і адданасці беларускай справе, да якіх

пары тэн не належажу.

Я ніколі не рабіў розніцы між маймі

студэнтамі з прычыны іхнай палітыч

насці прыналежнасці. Сірдэчнае

захады на падыходзіць да падыходзіць

захадам на падыходзіць

